

OJ305

Typologie jazyků

FONOLOGICKÁ KLASIFIKACE

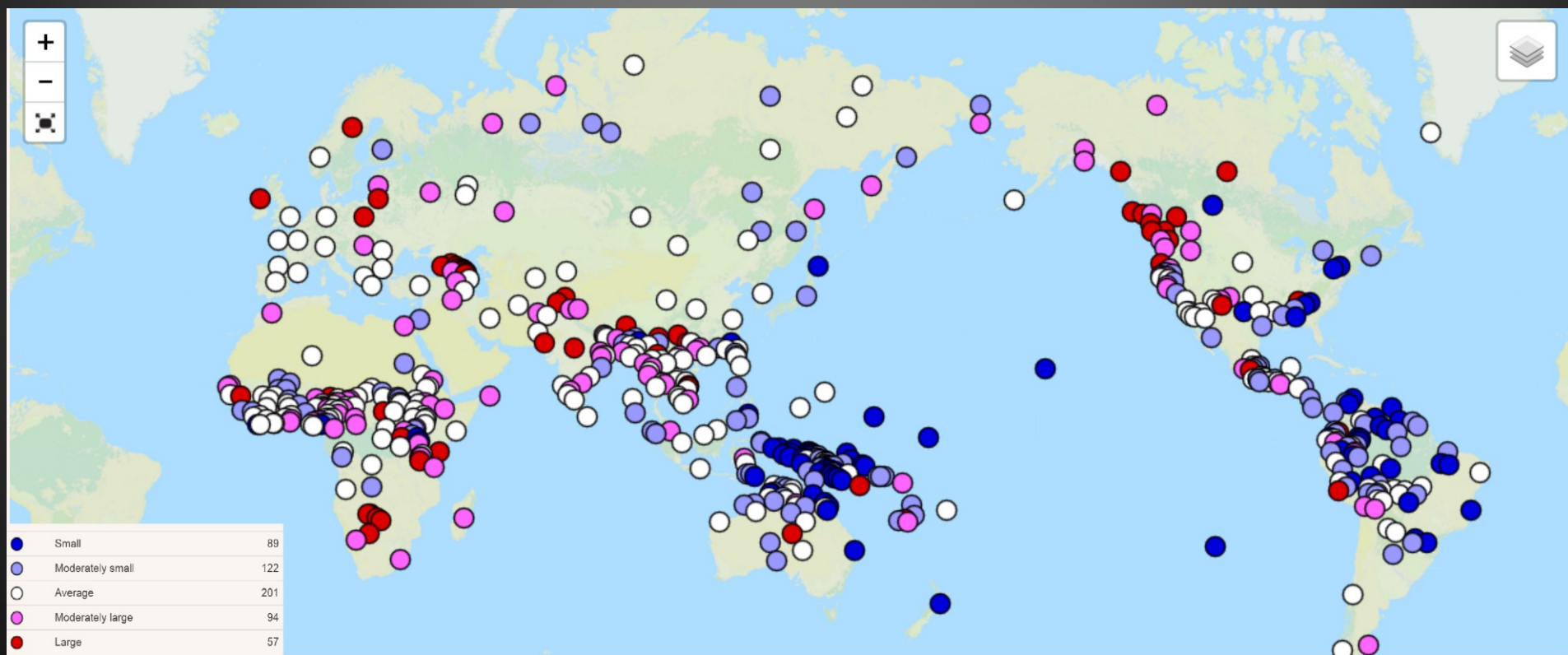
# Fonologická typologie

- co je to foném?
- co je to fon?
- foném = nejmenší zvuková jednotka jazyka s rozlišovací funkcí
- fon = konkrétní realizace fonému
- fonologická typologická charakteristika vychází z vlastností (potenciálních) fonému:
  - vokalické
  - konsonantické
  - prozodické

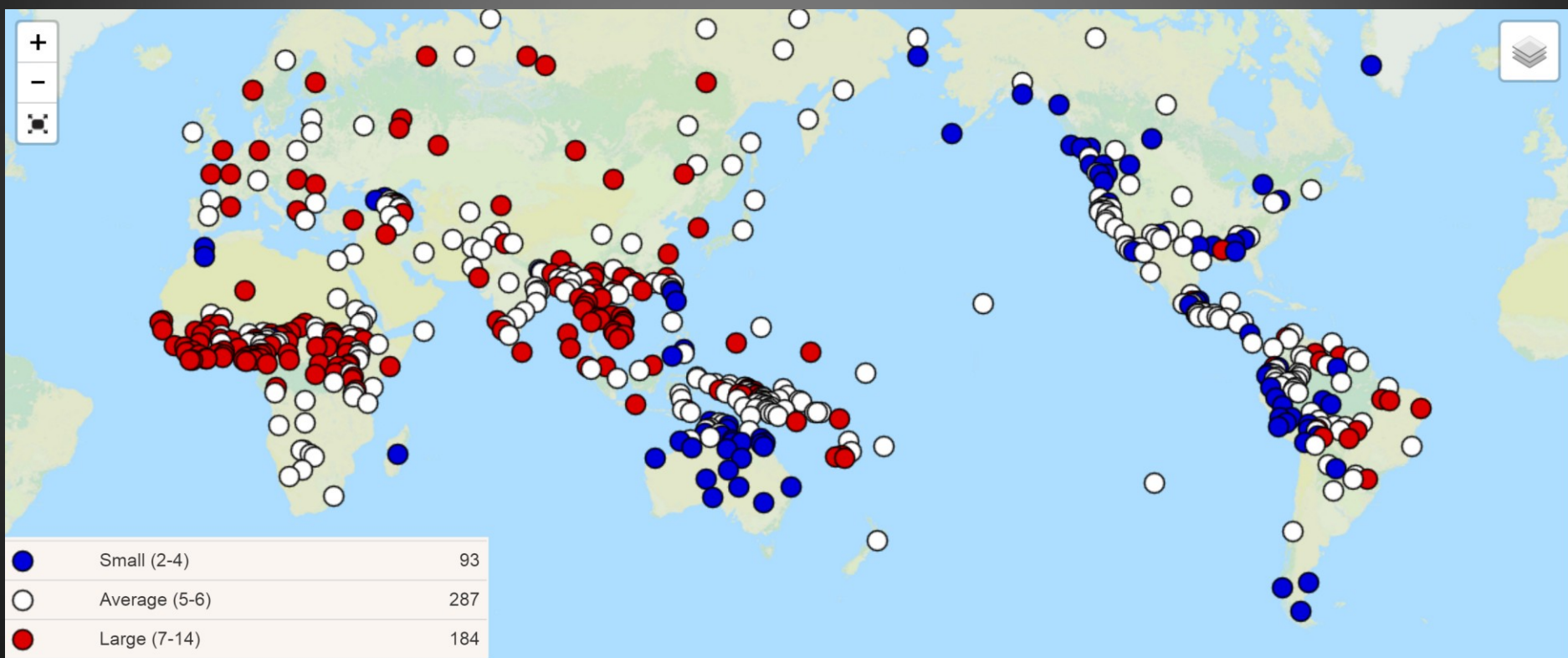
# Fonologická typologie

- vychází z vlastností fonému, to jsou?
- na základě fonologických rysů dělíme jazyky podle:
- segmentálních X suprasegmentálních rysů
  - systému samohlásek a souhlásek
  - přízvuku
    - pevný
    - pohyblivý
  - tónu
    - tónové jazyky (polytónické)
    - netónové jazyky (monotónické)
  - charakteru slabiky (i morfonologická typologie)

# Jazyky světa dle konsonantismu



# Jazyky světa dle vokalizmu

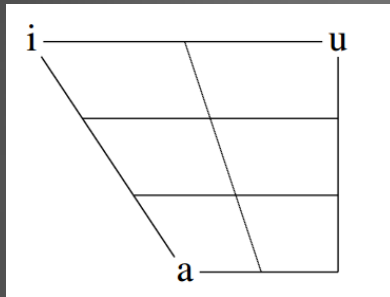


# Jazyky světa dle vokalizmu

- podle počtu vokálů :

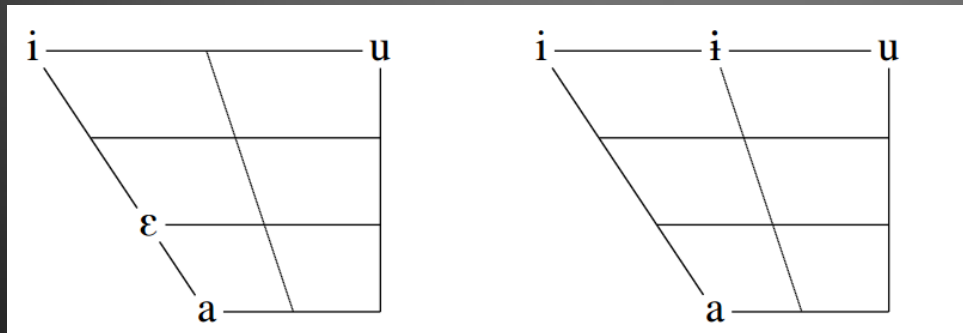
- tříčlenný

- australské jazyky, kečuánština



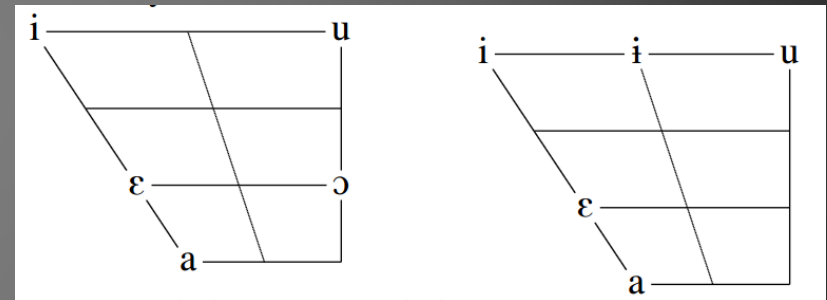
- čtyřčlenný

- Navajo, severoamerické jazyky, kvakiutština



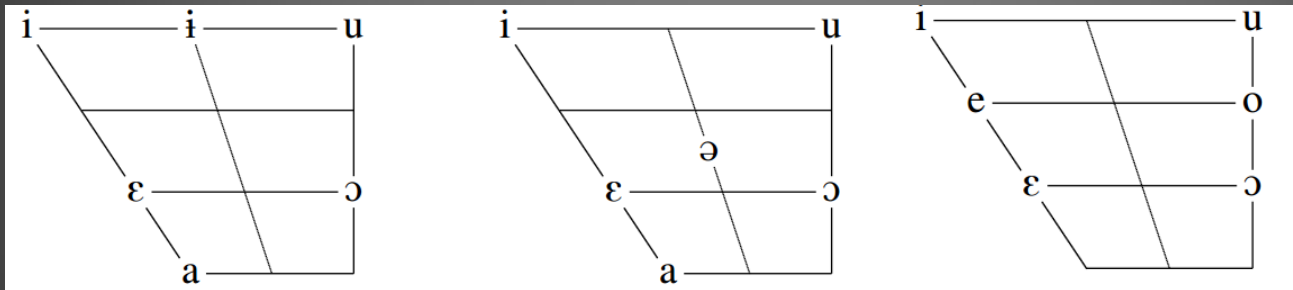
- pětičlenný

- latina, španělština, svahilština, ruština



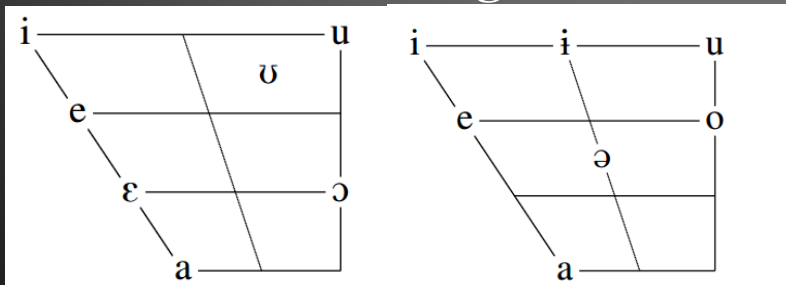
# Jazyky světa dle vokalizmu

- podle počtu vokálů :
  - šestičlenný
    - polština, čukotština, litevština, perština



- sedmičlenný

- italština, bengálština, katalánština, albánština, mongolština

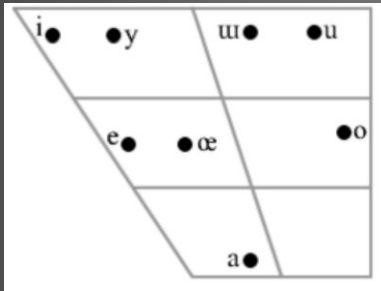


# Jazyky světa dle vokalizmu

- podle počtu vokálů :

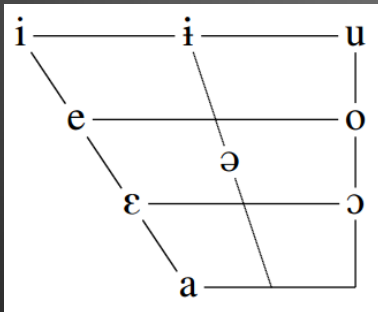
- osmičlenný

- turečtina



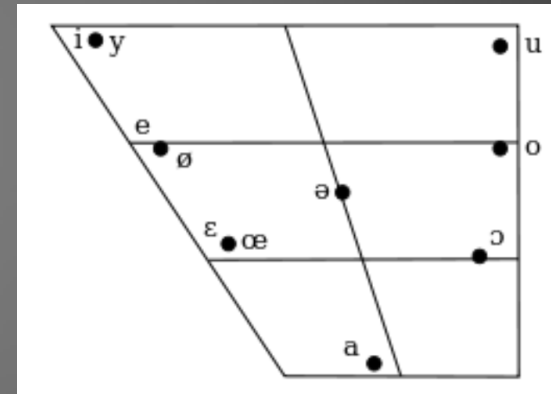
- devítičlenný

- laoština



- více než devítičlenný

- francouzština



Zimmer & Orgun (1999:155)  
Fougeron & Smith (1993:73)



# Segmentální VS suprasegmentální rysy

- segmentální - nositelem je foném
  - distinktivní rysy – vlastnosti, které mohou tvořit opozice
  - vokalické
  - konsonantické
- suprasegmentální – nositelem je obvykle slabika – vokál
  - kvantita – fonologicky relevantní jen v některých jazycích
  - přízvuk
  - intonace

# Suprasegmentální jevy - prozódie

- nositelem prozodických vlastností je slabika – vokál
- přízvuk
  - slovní – akcent – důraz na určitou slabiku
    - pevný – přízvuk na stejné části slova, nemá distinktivní význam
    - pohyblivý – přízvučení má distinktivní význam
  - větný – stress – důraz na určitou část věty
  - tzv. cizí – celkově odlišné přízvučení řeči
  - důrazový (dynamický, expiratorní)
  - melodický
- intonace – změna tónu, melodie v průběhu výpovědi
  - slovní (slabičná – amorfní jazyky)
  - větná

# Pevný X pohyblivý přízvuk

## slovní přízvuk, větný přízvuk

- frázový akcent – větný přízvuk - stress
- intonace – melodický průběh řeči
- akcent – slovní přízvuk
- v češtině:
  - pevný
  - hlavní přízvuk na 1. slabice
  - vedlejší přízvuk na liché slabice
- klitika – předklonky X příklonky

# Pevný X pohyblivý přízvuk

- čeština
- polština
- maďarština
- francouzština
- ruština
- litevština
- švédština
- angličtina
- navajo
- pevný, důrazový, první slabika
- pevný, důrazový, předposlední slabika
- pevný, důrazový, první slabika
- pevný, důrazový, poslední slabika
- volný, důrazový
- volný, melodický přízvuk
- pevný, melodický přízvuk
- volný, důrazový
- tónový jazyk

# Tónové X netónové jazyky

- je v češtině důležitá intonace?
- v češtině je intonace velmi významná – odlišuje typ výpovědi, zabarvení výpovědi
- v tónových jazycích rozlišuje intonace význam – tón má distinktivní funkci
  - výška tóny
  - průběh tónu
- příklad tónového jazyka?
  - čínské jazyky, tajština, vietnamština, tibetština, barmština, jorubština, Navajo

# Přízvuk a intonace - Erhart

- Erhart – 4 typy jazyků dle intonace a přízvuku

	I	II	III	IV
přízvuk	-	+	-	+
intonace	-	-	+	+

- I. jazyky s pevným přízvukem a bez fonologických intonémů; čeština, francouzština a polština, němčina, latina a hindština
- II. jazyky s volným přízvukem a bez fonologických intonémů; ruština, italština, novořečtina, i védská staroindičtina
- III. jazyky s pevným slovním přízvukem a fonologickými intonémy v přízvučné slabice; lotyština a švédština
- IV. jazyky s volným přízvukem a fonologickými intonacemi; litevština, slovinština a srbochorvatština

# Fonologická a morfonologická charakteristika češtiny

- čeština má 37 fonémů
- fonologická opozice mezi:
  - vokály a konsonanty
  - kvalitou vokálů
  - kvantitou vokálů
  - znělostí konsonantů
- pevný přízvuk na první slabice fonotaktického celku
- vedlejší přízvuk na liché slabice
- netónový jazyk, intonace podstatná na větné úrovni

# Fonologická a morfonologická charakteristika češtiny

- morfonologické alternace podstatné pro flexi i derivaci
  - vokalické a konsonantické (kombinace)
  - kniha, knize, knížka, knížkách, knižní
  - zejména alternace krátkých a dlouhých vokálů (učesat – účet), méně často kvality (vejce – vajec)
  - také střídání s nulovým morfémem
  - nejčastěji palatalizace, velmi pravidelné alternace měkkých a tvrdých konsonantů – dobrý - dobře



# Tónová charakteristika jazyka – mandarinská čínština

- slabika realizována v určitém tón, který je neoddělitelnou součástí
- tón má významotvornou funkci
- 21 iniciál a 36 finál slabiky – omezený počet slabik
- 4 tóny:
  - vysoký - ma1 妈 -matka
  - stoupavý – ma2 麻 - konopí
  - hluboký – ma3 马 – kůň
  - klesavý – ma4 骂 – nadávat
  - (nulový)
- také větná intonace, obdobně jako v ide.